

УДК 330.522.2;631.11.003.13(477.73)

*М. А. Домаскіна,
к. е. н., доцент кафедри економічної кібернетики і математичного моделювання,
Миколаївський національний аграрний університет
А. С. Крачковська,
магістрант, Миколаївський національний аграрний університет*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто рівень використання основних фондів сільськогосподарських підприємств Миколаївської області, визначено залежність фондівіддачі від питомої ваги активних фондів та забезпеченості основних фондів оборотними по групі досліджуваних господарств.

The paper considers the level of fixed assets farms of Mykolayiv region, defined dependence on capital from the share of active funds and availability of assets circulating in a group of studied farms.

Ключові слова: основні виробничі фонди, фондівіддача, питома вага активних фондів, співвідношення основних і оборотних фондів.

Key words: basic production assets, capital, the share of active funds, the ratio of fixed and current assets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Істотний вплив на ефективність аграрного виробництва має забезпеченість сільськогосподарських підприємств виробничими ресурсами. Саме від забезпеченості підприємств матеріально-технічною базою, а головне, основними виробничими ресурсами залежить збалансованість розвитку всіх галузей підприємства.

На сьогоднішній день в умовах розвитку ринкових відносин діяльність сільськогосподарських підприємств нашої держави відбувається в умовах обмеженості основних виробничих фондів. Це пов'язане не тільки із моральним та матеріальним старінням наявних в господарстві фондів, а й відсутністю повноцінних джерел їх оновлення, зокрема низьким рівнем інвестиційних процесів.

Від того, наскільки повно та раціонально використовуються основні засоби виробництва в господарстві, залежить ефективність всього господарювання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблемам визначення ефективності використання основних фондів виробництва приділяли увагу достатньо вчених-економістів. Серед них можна відмітити роботи Г.М. Підлісецького, С.Ф. Покропівного, В.К. Збарського, В.А. Толстопят та ін.

Однак проблема нестачі фінансових ресурсів, вимога оптимізації використання основних виробничих засобів за умов недостатнього інвестування залишається актуальною.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Тому нами була поставлена задача аналізу сучасного стану забезпечення основними виробничими засобами сільськогосподарських підприємств Братського району Миколаївської області та визначення шляхів підвищення ефективності використання наявних основних та оборотних фондів, а також удосконалення їх структури.

Таблиця 1. Залежність фондівдачі від питомої ваги активних фондів у сільськогосподарських підприємствах Братського району у 2011 р.*

Групи господарств за питомою вагою активних фондів	Кількість господарств	Вартість, тис. грн.			Питома вага активних фондів, %	Фондо-віддача, грн.	Фондо-місткість, грн.
		основних фондів	активних фондів	Валової продукції (у постійних цінах 2010 р.)			
I до 0,4	3	10189,40	3382,89	2539,50	33	0,249	4,012
II 0,4—0,5	4	5165,30	2313,43	2352,10	45	0,455	2,196
III понад 0,5	7	12369,30	7169,98	11456,00	58	0,926	1,080
Разом та в середньому по господарствах	14	27724,00	12866,30	16347,60	46	0,590	1,696

* розраховано на основі статистичної звітності підприємств Братського району.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Діяльність сільськогосподарських підприємств України відбувається в умовах недостатнього розвитку процесу інвестування. Тому виникає задача раціонального використання наявних ресурсів, тобто підвищення їх інтенсифікації. Для розв'язання даної проблеми необхідний системний аналіз існуючого стану речей цієї ланки виробництва, на основі якого буде можливо розробити конкретні пропозиції щодо використання наявних основних виробничих фондів та методи залучення нових засобів виробництва.

При оцінці структури основних виробничих фондів необхідно враховувати, що їх структурні елементи істотно відрізняються за функціональною роллю в процесі виробництва, а тому не з однаковою активністю впливають на кінцеві результати господарювання. За інших однакових умов вищих результатів досягають ті підприємства, які краще оснащені так званими активними основними виробничими фондами: силовими і робочими машинами, транспортними засобами, продуктивною худобою, багаторічними культурними насадженнями.

Структура основних фондів змінюється як у динаміці, так і залежно від спеціалізації підприємства. Тому оптимальний рівень фондооснащеності і раціональну структуру цих фондів необхідно встановлювати для підприємства відповідно до його виробничого напрямку, досягнутого рівня інтенсивності розвитку головної галузі, місцевих природних умов.

Значну роль у структурі основних фондів мають активні фонди. Тож доречно розглянути зв'язок між питомою вагою активних фондів господарств та фондівдачею.

Провівши групування досліджуваної групи сільськогосподарських підприємств Братського району Миколаївської області (табл. 1) за питомою вагою активних фондів, нами було підтверджено гіпотезу про існування залежності між фондівдачею та питомою вагою активних фондів. Для визначення тісноти зв'язку між цими величинами, нами було застосовано кореляційний аналіз.

На основі фактичних даних за допомогою розрахунків на ПЕОМ, ми побудували рівняння регресійної залежності:

$$\bar{Y}_x = -1,097 + 0,037x \quad (1),$$

де \bar{Y}_x — фондівдача, грн.;

x — питома вага активних фондів, %.

Рівняння регресії показує, що при збільшенні питомої ваги активних фондів на 1% фондівдача підвищиться на 0,037 грн. Обчислений коефіцієнт кореляції $r = 0,689$ показує, що між фондівдачею та питомою вагою активних фондів існує достатньо тісна пряма залежність. Коефіцієнт детермінації $r^2 = 0,689^2 = 0,474$ або 47,4%, показує, що на 47,4% варіювання фондівдачі у групі досліджуваних господарств залежить від питомої ваги активних фондів, інша частина 52,6% коливань — зумовлена неврахованими факторами.

Важливе значення у підвищенні ефективності використання основних виробничих засобів відіграють оборотні засоби. Ефективність використання основних виробничих фондів знижується за рахунок нестачі оборотних засобів, наприклад, запчастин, мінеральних добрив, кормів тощо [3]. Важливим є знаходження раціонального співвідношення між основними та оборотними засобами, адже тільки їх оптимальне сполучення дозволяє підвищити ефективність господарювання.

Прискорення науково-технічного прогресу найбільш чітко проявляється у кількісному зростанні і якісному удосконаленні основних та оборотних засобів, які разом з трудовими та земельними ресурсами складають основу сільськогосподарського виробництва. Переведення галузі на індустріальну основу, впровадження прогресивних промислових технологій,

обсяги та якісні характеристики кінцевого продукту визначаються кількістю і якісним складом основних та оборотних засобів, які відповідали б потребам сільськогосподарських підприємств.

Кількісний ріст та якісне удосконалення основних та оборотних засобів, їх концентрація у провідних галузях виробництва сприяє поглибленню технологічного поділу

праці, розвитку міжгалузевих та міжгосподарських зв'язків, здійснює революційний вплив на зміст сільськогосподарської праці, характеризує глибину та масштаби виробництва. У цій ролі основні та оборотні засоби виступають матеріально-речовим фактором сільськогосподарського виробництва, а також фактором удосконалення суспільних відносин [1, с. 258].

Актуальність проблеми співвідношення основного і оборотного капіталу визначається динамікою громадського і приватного виробництва, поглибленням спеціалізації та розширенням міжгалузевих зв'язків, реформуванням агропромислового комплексу, інфляційними процесами, входженням економіки України у ринкові відносини.

Потребують наукового обґрунтування методологічні питання оптимізації співвідношень основних та оборотних фондів, методи та інструментарій аналізу процесів формування та використання виробничих фондів, їх нормування та прогнозування. На сьогодні існує думка, що обґрунтованим є таке співвідношення: на 1000 грн. основних фондів повинно приходитись близько 500—700 грн. оборотних фондів [5].

Для виявлення залежності між забезпеченістю основних фондів оборотними та фондівіддачею нами проведено групування сільськогосподарських підприємств Братського району за співвідношенням оборотних і основних фондів (табл. 2).

Чіткої залежності між забезпеченістю основних фондів оборотними та фондівіддачею по групі досліджуваних господарств не спостерігається, проте, між показниками другої та третьої груп існує залежність: при підвищенні

Таблиця 2. Залежність фондівіддачі від співвідношення оборотних і основних фондів у групі сільськогосподарських підприємств Братського району (2011 р.)*

Групи господарств за співвідношенням оборотних та основних фондів, грн.	Кількість господарств	Вартість, тис. грн.			Співвідношення між оборотними і основними фондами, грн.	Фондовіддача, грн.	Фондомісткість, грн.
		основних фондів	оборотних фондів	валової продукції (у постійних цінах 2010р.), тис. грн.			
I до 0,2	4	11489,50	1825,97	5350,70	0,159	0,466	2,147
II 0,2—0,4	5	5777,30	2208,53	1887,10	0,382	0,327	3,061
III понад 0,4	6	9957,20	6480,10	6909,80	0,651	0,694	1,441
Разом та в середньому по господарствах	14	9074,67	3504,86	5382,53	0,386	0,593	1,686

* розраховано на основі статистичної звітності підприємств Братського району.

забезпеченості підприємств оборотними фондами фондівіддача зростає.

Визначимо тісноту зв'язку між показниками на основі кореляційного аналізу. Побудоване рівняння регресії має вигляд:

$$\bar{Y}_x = 0,092 + 1,489x \quad (2),$$

де \bar{Y}_x — фондівіддача, грн.;

x — співвідношення основних і оборотних фондів, %.

Отримана залежність показує, що при збільшенні співвідношення оборотних і основних фондів на 1 грн. фондівіддача збільшиться на 1,489 грн. Коефіцієнт кореляції $r = 0,667$ показує, що між величинами існує тісний прямий зв'язок. Коефіцієнт детермінації $r^2 = 0,667^2 = 0,445$ або 44,5%, показує, що варіація фондівіддачі на 44,5% залежить від співвідношення основних і оборотних фондів, а решта коливання 55,5% — від інших неврахованих факторів.

Ефективність використання основних фондів залежить не лише від співвідношення оборотних і основних фондів, а й від ефективного використання оборотних фондів.

Для групи досліджуваних господарств нами було побудовано багатфакторну економетричну модель впливу питомої ваги активних фондів та співвідношення основних і оборотних фондів на фондівіддачу. Отримана модель має вигляд:

$$Y_{x_1, x_2} = -1,213 + 1,156x_1 + 0,029x_2 \quad (3).$$

Таким чином, при збільшенні забезпечення основних фондів оборотними на 1 грн., фондівіддача збільшиться на 1,156 грн., а при збільшенні частки активних фондів на 1 % фондівіддача збільшиться на 0,029 грн.

Основними серед заходів поліпшення використання основних виробничих фондів має стати своєчасна заміна морально та матеріально застарілого обладнання, пришвидшене впровадження в експлуатацію нової техніки, удосконалення технічного обслуговування машинно-тракторного парку підприємств, застосування нових форм залучення нової техніки, зокрема лізингу, залучення інвестицій як вітчизняних, так і закордонних.

Збільшення обсягів виробництва продукції є однією з ознак підвищення ефективності використання основних фондів аграрних підприємств. З іншого боку, обсяг виробництва продукції залежить від фондоозброєності праці та ефективності використання праці. Ефективне використання обладнання протягом робочого дня та наповненість робочого дня, повноцінна робота протягом всього часу сприяють підвищенню продуктивності праці, а отже і збільшенню обсягів виробництва.

Таким чином, виділяють дві основні форми підвищення ефективності використання основних фондів — екстенсивну та інтенсивну.

Екстенсивна форма оновлення характеризує темпи збільшення обсягів основних фондів, що експлуатуються. Інтенсивна — має на меті заміну діючих фондів більш ефективними.

Серед екстенсивних напрямів можна виділити:

— зниження простоїв, що передбачає формування оптимального рівня запасів сировини і матеріалів;

— якісне обслуговування обладнання тощо;

— зменшення кількості не використовуваного обладнання за рахунок здавання в оренду, продажу;

— розширення за необхідності парку машин та обладнання.

Основними інтенсивними напрямками є:

— підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва;

— заміна застарілого обладнання та техніки, їх модернізація;

— застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом тощо.

ВИСНОВКИ

Практичне впровадження визначених заходів сприятиме інтенсифікації виробництва, а отже підвищенню рівня ефективності використання основних фондів. Це, в свою чергу, дозволить знизити витрати виробництва та підвищити фондоозброєність праці і відповідно продуктивність. Тим самим зростатиме фондовіддача виробництва.

Література:

1. Економіка підприємств: підручник / за ред. С.Ф. Покропивного. — К.: КНЕУ, 2006. — 528 с.

2. Основні виробничі фонди сільського господарства: ефективність, оновлення, оцінка / Г.М. Підлісецький, П.М. Гарасим, М.І. Герун та ін. / за ред. Г.М. Підлісецького. — К.: Урожай, 1995. — 192 с.

3. Довгалюк Н.В. Економічна ефективність використання основних засобів сільськогосподарськими підприємствами Полісся / Н.В. Довгалюк // Економіка АПК. — 2008. — № 8. — С. 108—112.

4. Лагодієнко В.В. Формування оптимального складу основних виробничих фондів аграрних підприємств та підвищення ефективності їх використання: автореф. дис. канд. ек. наук / Миколаївська державна аграрна академія. — Миколаїв, 2002. — 18 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2013 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"